

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 7.

У НОВОМ САДУ 18. ФЕБРУАРА 1888.

ГОД. IV.

Ј Е М А Ц.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПАЛАНАЧКОГ ЖИВОТА У СРБИЈИ.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

Прва је била на ћошку; до цркве дућан Тоше Камењара, до Тоше поп-Алексина кућа, до поп-Алексе Ђопина бакалница, а до ње газда-Симе Бујдића дућан.

Ако је коме у кући добро, веле: пуна му је кућа као јаје, а што је газда Симин дућан био — то нема! Нигде места залишна. Колико му је простора пред кућом, па све заваптио којечим и натурао еспапа, да би рахат с тиме који калфа отворио себи радњу. На оба крила од дућанских врата обесио на једном сланину, на другом слану моруну, а обоје изабрао, што је боље могао, да, кад која бака удари туда, прође и поп-Алексину кућу, а све јој очи на вратима. Па испод моруне и сланине обесио у три реда косе и српове, а међу њима ужета.

Са стране под вратима метуо сандуке, у једном шећер, у другом сочиво, а после поред зида наређао брусеве, па до брусева ћупе и лонце, па у три чиније сачме за пушку и до тога празан сандук, а на сандуку нека гвожђарија, па брезове метле и онаке друге, па савио неколико венаца црна лука, а одмах до тога буре са катраном и — шта још којечега нема!

А у дућану?... Газда Сима ни сам није знао, чиме је у главном трговао. Ту читави дењкови јелека, гуњева и памуклија. Па онда кафа, шећер и пиринац; па крупице соли и жрвњи за воденицу, а на прозоре обесио два три тањира, као за углед, а поред њих силански манистре и вунице и воштане свеће, а по банку растурио кадионице, чанак с јексерима и дечијих прописа...

Свега је ту било. А то је, што по кажу,

дућанска радња, а газда Сима је свуда био, где се ма шта могло зарадити. И сад му је пун чардак шишарака, а у магази стоји буре до бурета: сама сува шљива; у подруму вина више по у Стоиљка кавеције

Оном лане је само на шишарци дигао двеста дуката а рачунају га на хиљаду. Никад њега зора да у постељи затече — само не дао бог болести, нит да ишта прође важније а да он за то не зна. Осване ли дан, а он већ седи преко пута код Ставре кавеције, и мерка све што прође и што се пронесе. Тако он седи а путем наиђе по каква сељанка и носи нешто у торби — за пазар. Газда Сима на њу руком.

— Шта је, снахо, у торби?

— Кромпири.

— Лањски?

— Овогодишњи.

Газда Сима промеша руком по торби; покуди, похвали — како кад! Кад узме, кад не узме, ал види увек.

За мало, а удари који с живином.

— О, рођаче! По што пилићи?

— По три гроша.

— Ехе! биће много. Дајде их.

Па свако пиле одмери на руку, и да види, да које није болесно ја л' липсало?

Ако не узме, не узме, није ни човека опште. Па удари неко с дрвима и ту припита, па за прасе, за вуну, за све. А што његово око оцени, као на кантару; ушло му већ у крв; имаће близу тријест година како ради.

Имао је он и својих навика — као сваки. Ето, није хтео сести у кавани на друго место до у ћошку код прозора па још се увек ослони лактом о наслон и искоса гледа на чаршију.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

А није хтео ићи у другу кавану, до код Ставре — сем ако је послом на другој страни.

С тим Ставром живи од вајкада; зову се и пријатељи.

Ако је дан већ освојио, а види се, нема пазара, газда Сима оде Ставри и заседне где и увек. Ако има с ким разговора о чем' било, ако нема, он и сам собом разговара.

По некад он премете сам собом све, што је некад тек и помислио, а по некад удари у нешто, што и сам не зна, од куда му дошло.

Тако сео једном и како погледао на чаршију, видио оног Ђопиног окаченика на крову Томе Камењара и гледа, како се онај надвио над стреју и вади врапчиће из гњезда.

— Ето на — каже газда Сима сам — понео се човеку на кућу па крха цреп. Што ће му оно којешта те вади... Ене, ене!... баш поломи!... Море шта радиш то? — »Вадим врапчиће.« — Море оштети човека! — »Ако ћу«... Ама скини се злоћо једна. — »Не ћу«... Не ћеш? Је л?... Дај Пују пандура и букагије... Дед' сад .. Јок, јок, јок! вежи јабоме! Хајд сад у апс, нек се опамети... да бо'ме!

Па сркне каву и повуче дим из чибука и тек се присетно, како Дамјан магација није покрио кућу.

— Нема човек памети, па то ти је!... Пропаде лепо кућа к'о ништа... Дижи, човече, кров... Дижи, оде ти сва грађа — не ће он... И немој! Хм! дед ти дед!... Шта ту ваздан има?... Дај греду... на! Дед другу... на! Дај даске... на! Дај мајсторе... на!... Тап! туп! тап! туп!... Ето на... кућа к'о град! Хм! К'о град јабоме!

Ставрину се кавана зове »код овна« па по неки некад, кад се шале, кажу »хајдемо у овнову кавану«; зна за то Ставра, па се и не љути но вели: »нек само дођу.« За Ставру веле, да је цинцарин, а он не да ни поменути, по ил Србин, ил ништа друго, а за кавацију као да га је бог наредио. Ако треба да се смеје: сокак пуца; ако да се плаче, у њега највише суза. Дође ли му који тужан, нико га боље од Ставре не утеши. Ако је, да те хвали, и сам да се крстиш — па тако и иде. Има разна света па ком како и годи, таку уз Ставру и пријања — тек му кавана ретко кад да је празна.

Газда Сима и Ставра кавација живели су не мож' боље бити. Све може свако рећи, ал њих двоје никад рђаве. Кад су млађи били а

на децу помишљали, утврдили су пријатељство, ако кад дође, да се и ороде. Ставра је имао сина а газда Сима две ћери; старија је била, као већ, за Ставрипог Нацка обречена. Обадвоје једно другом прилика. Ако је да се ишта каже и за једно и за друго — била би хвала, а уз то од вајкада су у додиру, па им се, што но реч, и миг знао.

Оно пазе на њих, да се чешће не састају, ал зар им они морају знати за све? Неки пут дошао газда Сима Ставри на каву ил ракију, а више на разговор, па није, што но кажу, ни добро сео, а муштерија у његов дућан, а десило се, момак му у магази, а Нацко, да се само газда Сима не труди за дваест пара шећера ил какву ситницу, оде да намири муштерију. Оде муштерија а Нацко тера мачка са тезге, да не би шта оборно, ил свлачи руком пиринац, хоће да се преко цака пресне, ил окренуо лонац, а могао је који ногом закачити о дршку, па — ето штете! Па већ и да иде, а на задња врата извири Мара, па се корсем тргне и у чуду каже:

— Где је отац?!

Нацко се корсем загледао у тефтер, па и не диже главе, но као да књизи говори:

— Ено га код нас.

— Мени баш требало шећера... Како ћу ја без њега?

Код њих се и за кућу узимало под меру. Боље се ред води.

— Па умем и ја одмерити — понуди јој се он.

— Не умеш.

— Зар ја?... Колико ти треба?

— По оке.

— Ево виш! — па поче шепртљати нешто око кантара; сплео се. Ђуле скаче, а он дотурује.

— Није тако... не умеш — па приђе она, да му покаже. Он је одбија а више се брани, што јој може руком отиснути.

Ил ока ил по оке, све једно! Мара узела шећер у руку а баш јој се дало на вољу да милује мачка. И Нацко би да га милује, ал мачак запамтио оно мало пре, па чим Нацко приђе, он скочи с тезге. Мара шта ће, но извади грумен шећера, па му мету у уста а Нацко се боже зачудио, како то да он једе шећер.

— Зар ти волиш шећер?

— Па кад и кад. А ти?

— И ја кад и кад.

— Е кажеш тако, а овамо ти увек пуни

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

депови и кад оно прошла Перса поред каване, а ти јој рекао: На, Персо, шећера, а она рекла: не ћу, љута сам на тебе . . . Све сам чула.

— Ко то каже!? Ја њој дао шећер . . . њој . . . оној . . . оној . . . Перси. Ама ја ћу њу, што она то тако . . . Нисам, среће ми.

— Баш ниси?

— Нисам, свега ми на свету . . . него ти си, чуо сам ја, казала је мени баба Јегда, каже: рекла ми Мара, да поздравим Пауна магацију.

— Ко казао?!

— Баба Јегда.

— За кога?

— Пауна.

— Од мене?

— Од тебе.

— Зар Пауна, што је укрстио очима, боже прости, као да у два света гледа . . . И што баба Јегда, шта ми је она? . . . Пауна?! Нисам га ја снала, нит га се сетим, док га не видим . . . о за врљавог . . .

— А сањаш ли ти?

— Иха, по некад усним шта и шта.

— А кога сањаш, а? Пауна? . . .

— Ама остави се тога Пауна. шта ми је као он?!

— А кога сањаш?

— Е?

— Ког?

— Јух! ал сам се задржала, а нана рекла: »Одмах дођи«. Збогом! — И замаче кроз вратнице.

— Збогом! — и Нацко оде у кавану.

Газда Сима већ био на њега и заборавио. Кад га виде, а он се сети.

— А шта уради досад, синовче?

— Просуо се мало цак с кафом, па сам покупио.

— Е, ако, ако. Жив био!

Па некад се замрсио кантар, па га је ваљало размрсити. Некад опет хтео муштерија мало да се разговара, а кад оде, мора све као газда Сима да уради.

Већ почеше и дане да броје.

Једног јутра сео газда Сима код Ставре, где и увек; пред њим кава и чаша воде са парчетом шећера; то је све звао он »јутрошњицом«. Нешто Ставре нема, а газда Сима навикао, прво с њиме да продивани коју. Чаршија оживела, а Ставре нема. Газда Сима се зачудио: — Што ли то нема њега? — вели сам — баш га нема. Хм, нема га, није вајде! . . . не спава! — и ћокну језиком, уснама скупи,

а обрве искоси и уздиже. — Можда му је што и позлило, хм, нема га, није вајде! — па како погледао низ чаршију, а тамо неко размахује рукама и с неким се свађа, а газда-Сими дође криво, што се ћона уинатио на никако да се с поп-Алексом мири.

— Море реци: добро, човече, па мир! . . . гле, гле, гле, . . . знаш ли ти, умем ја и чибуком. Шта је као то: ја, не знам ово, ја, не знам оно . . . па црно, па бело и све тако, овако . . . Хм, хоће човек да боме, а он: »не ћу« . . . не ћу ни да те молим! . . . Хм, баш, нема Ставре . . . бадава, нема га.

Газда Сима луши чибуком о астал, кол'ко да млађег зовне, тол'ко и чибук да истресе.

Дође му Нацко.

— Ама где ти је отац?

— Ено га тамо — рече Нацко, па ману главом иза себе — нешто је мучан.

— Е, шта ли му је?

— Не казује ником!

— Ене ене . . . шта ли ће то бити! — па се диже и оде Ставри у собу.

Ставра нит лежи, нит не лежи, но се завалио на кревету, а обучен; види се, устајао, па се само навратио у собу.

Кад уђе газда Сима, он се само мало уздиже и поздрави с њим, па се опет затури на узглавак.

Газда Сима још с врата рече:

— Шта је то с тобом? Помаже Бог.

— Ама . . . Бог ти помогао . . . спопала ме нека невоља, муку мучим.

— Онако, на срцу?

— Није то . . . за друге је послове.

— Е? Како?

Ставра пође да се издигне, па се само боље устури и рече:

— Знаш ли ти оно моје имање у Кривој?

— Знам, воденицу.

— Ја. Па дође синоћ сељак, што сам с њиме на пола купио, вели ми, нашао неку добру земљу и хоће да је узме . . . дошао мени, да му ја дам пола тала од воденице, па да сам узмем целу, а рече ми, иначе ће морати уступити другоме, па већ је, каже, и нашао човека, оног несрећног Гвоздена из Потока . . . знаш га, какав је . . . горег ваља и нема нигде. А ја немам готових триста, па сад нит сам пристао примити оног, нит га могу не примит! . . . Дошло ми је, да с механом раскрстим . . . Не знаш ти, воденица вреди брат брату хиљаду . . . па . . . ето то ми се попело за врат.

www.unidj.org
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Газда Сима слуша и непрестано шапуће:
 ја, ја, ја.

Кад Ставра преста, преста и он. Види им се по очима, да свак своме крају отишао, Ставра у Кривој а газда Сима пошао да мисли, како би Ставри помогао. Најзад рече:

— Немам ја толико готових, а не знам, има ли у Лазара, он је неки дан продао шишарку?

— Био сам ја њему сабајле, каже, има, ама се опет не може ни с њим, хоће он јемца.

Газда Сима одману руком:

— Ето му механе, нек интабулира.

— Пристао би он тако, ал како сам ја, кад сам оно боловао, пренуо механу на жену, још стоји онако, па Лазар вели: не ће са женом да има посла, и најрадије би добра јемца.

Газда Сима поче левом руком да превлачи преко десног брка а десном да дупка по кревету.

— А рече ти: има пара?

— Има толико.

— Хм, хм, хм!

Тако је газда Сима чинио увек, кад се крупно замисли.

— Ја . . . не знам, где и да тражим, каже Ставра као за себе.

Па обоје заћуташе. У газда-Симе се нешто премеће и расте, као оно кад се узме трава »хоће — неће« па се лист по лист кида.

— А кад би му могао вратити? упита.

— За месец два највише. Имам ја заложених двеста код Сретена за ракију, па ето, кроз који бих дан могао дићи, а ону бих стотину узајмио. . . . само сад да ми је.

Види се Ставри по гласу, да му је јака невоља.

Газда-Сими плану нешто у њему, оде »хоћу — нећу« на »хоћу«. Па рече:

— Кад је, велиш, тако, могао бих ти и ја јемствовати.

Ставру као да неко понесе; скочи с кревета на стишта руке Сими око врата . . . »Брате! . . . Рођаче. . . Све си ми!«

Газда Сима чисто се забунио и као љути се, шта Ставра чини.

— Где њега сад шта ради?! Мани се, човече, и пусти ме . . . Само, знаш, немој да се заборава, ил да се ја како оштетим . . .

Ставра му поклопи шаком уста.

— Не помињи зла, спаситељу! Шта да учиним и како да ти захвалим . . . Све ово, што се каже моје је, као да је и твоје, нек је твоја и у мојој кући старија од моје.

Газда-Сими — није вајде, мило му, што се тако његово добро поштује, а опет хтео би да се тако не диже.

— Кака, велиш, кућа, како старешинство? Добро је да остане по старом . . . а кад ће требати да се иде у суд?

— Кад ти хоћеш.

— Па можемо и сад.

И дигоше се. Газда Сима, кад прође кроз механу, рече Нацку:

— Припази ми синко, па дућан и момка. Као да је требао рећи.

И тако газда Сима јемчи Ставри за триста дуката.

Ставра узе воденицу и поче опет по старом.

(Наставиће се.)

НА СУТОНУ.

Кoliko пута, када сунце пада,
 кад задња луча нестаје у зраку
 као задња нада
 трептавог срца хладноме у мраку;
 кад сјетни сутон са небеских двора
 лебди изнад мора;

кад јека носи звуке светог звона,
 и кад се бојим, да ће душа моја
 нестати и она
 сред празне тмине, мирно и без боја,
 кô сваки дах, кô свака слаба зрака
 сред вечерњег мрака; . . .

тад питам: зашто ово стрепим сада?
 Од куда гласи једне двојбе љуте?
 Шта ми ово пада
 на душу тешко? Шта се мисли муте?
 Ах, не знам, шта је у сред срца мога . . .
 Кô да с' бојим Бога!

Јосип Берса.

ДУХ ВРЕМЕНА САД ЈЕ ТАКИ!

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГА ЖИВОТА.

ПРВИ ДЕО.

VII.

Кад је Даринка то вече села у одар, да легне поред Зорке, дуго јој се поглед приковао на икону светога Николе, што виси у прочељу. Усне јој шапутаху искрене молитве. Стевак у свећи на сточићу поред постеље задрхта. На лице јој или збиља паде сенка нека, или јој задрхта нешто око усана. Дубок уздисај јој се оте из груди. Прекрети се после топле молитве. Али се трже, кад јој витице тек сплетене, а не придевене спадоше на пунахна бела плећа.

И нехотице се окрену Зорци. Дете спава мирно и тихо као анђелак. Румен је прелила по обрашчићима. Нигде на лици трага сумора, нигде знака каква немирна санка. Ако снови, снови за цело о својој декламацији, о „Бранковој жељи“.

Даринка се наже над њом. Притиште врео пољубац на вреле јој уснице. Дете отвори очи, насмеши се, па рашири своје голе ручице, те је загрли.

— Зар ти још не спаваш, сејо?

— Ево, сад ћу и ја.

Даринка духну у свећу. Угаси је и леже.

Неко време држаху је Зорчине руке око врата, док не клонуше и опет у санку.

Даринка се дала у мисли. Беше то чудно осећање, што је обузимаше тог вечера, осећање према нечему неизвесному, где се радост и слутња слива у једно, како још никад неје осетила била; али тако пријатно, тако слатко, да јој се прели туга по срцу, срце јој оте мах, сузе саме полетеше на очи. Сузе лете, а на уснама јој лебди осмејак сретан, блажен. С осмејком тим загрли је и сан . . .

Госпођа Катица у другој соби метнула у постељу малага Владимира. А она и госпођа Ната седе још, па разговарају о којечему и прежваћу данашњи разговор, што су га имале с госпођом Рашићком.

— Мудра ти је то зверка. Ко је не зна, скупо би је платио, — вели Катица за госпођу Јецу. — Медом залива, а да лизнеш, оцемерила би се.

— Шта ће сирота удовица!? Нашла себи сигуран кров, па га чува као свој рођени, — приметиће госпођа Ната.

— И чува га бог ме; па има и за што. Нек љуби и стопе поп-Стевине. Чујем . . . видила би јој кћи вароши и „лера“, да није поп-Стевина џепа!

— Него ја не бих рекла, да је то дете рђаво, — вели Ната за Јелену Рашићкину.

— Није; ал она ће начинити од ње којешта.

Кад је јесенас дошао Кнежевић за учитеља, то није било дана, да тај није био ма на прозору с девојком. Молим ја тебе само, је ли то лепо, да девојка, реци још дериште, . . . та, да бог ме, шта је шеснаест, ваљда, ни пуних шеснаест, као што је била, . . . па да јој се момак веша на прозор? Каква је она мати, кад то гледи својим очима? Зар не би боље било. да је увела у кујну, па нек учи? Лепо је дати дете и у „лер“ и на васпитаније; али треба, Бог ме, женском детету још много више кућевна васпитања. Какво је то васпитање, кад мати сама, тако рећи, довлачи кћери „курмахере“? Треба јој!

— Штета за дете. Добра је срца. Ја је знам. Имала сам прилике две године, да видим, каква је. Отворена ми се свиди. Шта нас је пута расмејала!

Тим више, — суди Катица, — треба пазити на тако женско дете. Али та, чини ми се, више пазити на свог поп-Стеву. Маћи му се не да. Она баш истера одавде учитељицу. Мал' не свиште девојка од њена заједања. Па тако сад и немамо никакве. . . А кад човек и оде у Карловце, ако и посети своју сестру, мислиш, да сме то њој казати? Боже сачувај! . . . Сад се попа нешто кошка и с учитељем. Биће и ту њена масла. А момак ваљан и вредан, како само може бити. Рекла бих, не мирише више ни учитеља. Хм, хм! Не знам, за што би Тинкина сина трпила Јеца у поп-Стевиној кући? Видићеш само, биће ту . . .! Учитељ је сад мали за њену ћер. Побринула се та добро и за себе и за њу. Знаш ли ти, да ће она израдити код поп-Стеве, да све припадне њој и њеној кћери? Две хиљаде јој је писао, чим је ушла у његову кућу. Две хиљаде је уложио у Румској или Митровачкој штедионици на детиње име. А отуђити она рођену сестру од рођенога брата! Сад се нешто подобрила. Па како је дошао Тинкин син, и још пре него што ће доћи, не можеш је видити. Од пре то мало који дан, да је нема к мени. Него, ваљда, кад је видила, да је мој Јован за њу кисело грожђе, а она окренула opakлију. . . . И сада, дакако, није имала куд, него ти је вратила физиту; ал

*

Ако је госпођа Рашићка и мислила, па, мож'да, и уверена била, да је у тај пар предметом разговора она, неје то велико зарезивала. Госпођа Јеца се не осврће на то, шта ће рећи свет; јер добро зна, шта о њој тај свет може говорити. Она, што каже и сама, ринта и ради у поп-Стевиној кући као при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ТСКА БИ

А уме, да удеси, да то, што ради, она и ужива; па, што ради, зна, да за себе ради.

И да је когод рекао поп-Стеви, да неје сретан, или да се подао Јеци, он би му одговорио, као што толико пута вели:

— Ја сам господар у мојој кући. Ја сам сретнији, него многи моје братије са првом својом другом.

— Ниси поп, Стефане, ако овог учу не избациш из општине, — рећи ће вечерас госпођа Рашићка поп-Стеви, наравно, после неког згодног увода. — Тај ми се увукао већ у нос. Ова наша — вели Рашићка за Јелену, своју кћер, — још је невина, дете је; а он препреден као враг. (Понда окрену други ветар). За Бога, Стефане, — удари госпођа Јеца кроз плач, — ништа се не бринеш за дете. Још му ниси ништа говорио. Та, за име света, ујак си му, мора те послушати... (Утре сузе, па промену глас:) Триста га врага, кад ја што хоћу, то мора бити из ока из бока. А ти ниси човек, да укротиш свог сестрића. *Ти* си господар у кући, *ти* дрмаш општином, па...

— Сто му мука! Да, *ја* сам господар у кући, па ће бити онако, како ја хоћу. Да, *ја* сам господар у општини, па... (Осмелио се тако поп-Стева, па говори без запете.) Ја сам већ замесио попару учитељу. Не води ти бриге, Јелисавето.

Јелисавета се мало раскрави, па се чисто ракољи око поп-Стеве:

— Шта мислиш, Стефане, кад нам дођу деца о вагацији кући?... Катица Јаковљевићка мора пући од јада. Мисли, ко је као она, што има сина господина! Још сад се поневидила! Па тек она варошка успијуша!

Попа се све тресе гојазан, како се смеје. Видиш га само, клима главом, и развукли му се брци, али не даје гласа од себе.

Да Бог ме, да је госпођа Рашићка узела сад згодну прилику, те доказала поп-Стеви, како не треба да вређа Александра због његових омладинских назора. „Сад је омладинско време!“

— И ти, Стефане, био си некад омладина....

— Никад; никад. Ми смо били у своје време јуност или младеж, па добро било. Од кад дође та омладина, не знаш, каква је вера.

— То ти је једно и исто. Кажу младости јуност или омладина, младост је младост; старост ће јој увек завидити и роптати на њу. Поток хучи и бучи, прави више буке него Дунав. Па тек кад полети бујицом! Е, па видиш, омладина ти је као поток; а ово, што су сад наумили, као бујица. После бујице биће поток опет поток, али мирији него у бујици; само ће ипак овде онде прокрчити себи лакше пута,

где без бујице није могао. Биће и међу вама после бујице омладинске вас више, који ћете признати, да омладина има право, кад се уверите, да није онако страшна, као што вама изгледа, кад се захука.

— Да Бог ме, да бог ме, кад сте се и ви женске успалиле за омлатином! — вели попа смешљиво; а госпођа Јеца га види, да је сад већ мекши од памука.

— Омлатина омладина, алезјинц (све једно), Стефане; Јелена ће певати на селу и ићи ће са мном у Карловце на свечаност. Је л' да ти је право? У госте ћемо код Тинке. Време је. Није лепо, што ме толико већ, како смо заједно, ниси водио к њој.

Поп-Стевина Јелисавета поглади једном руком попу по бради, а другом му насу у чашу хладног теочинца и насмеши се на њега.

Он је загрли око врата, издиже чашу спрам свеће. Мислиш, безброј рубина раздробило се у чаши, па гори. А попа гледи у њих као стари зналац, па се смеје. Видиш га само, тресе се гојазан, зачкиљио очима и развукли му се брци, ал' не даје гласа од себе...

*

Док њих двоје тако у стакленом ходнику уживају летње вече у разговору и теочинцу, Јелена је у својој соби.

Неје палила свеће. Отворила широм прозоре, па села поред прозора. Наслонила главицу на руку, па мирише мирисни вечерњи чисти ваздух. Поглед јој се отме по често на осветљена два прозора у оној лепој кући с оне стране потока. То јој је најмилије за све време, како устане, па док не легне. Овим часима радује се Јелена цео дан. Што ближе то доба, њој срце све јаче куца. А кад већ дође, и да седне на свој прозор, несташни ђаволак с леве јој стране у грудима хоће зар да искочи; толико се пута захука, мислиш, дошао је већ под грло, а то се отео тек само дубок уздисај. Срце би на том уздисају тешком да полети. Ох, полетела би Јелена и душом и телом! Али мора да га притискује рукама. Понда скочи са столице, прође два три пут по соби. И опет долети на прозор, па одмах унре поглед опет на осветљена она два прозора с оне стране потока у лепој тамо кући.

Тамо је вечерас Бранко и Јован. Чим су вечерали, дошао је Јован по Бранка, па су отишли к учитељу. Неко су време ходали били ван села. И сад, ето, седе и разговарају се, како ће што боље да удесе село, што га спремају.

До јако би учитељ обично узео своју виолину, те до неко доба изводио из ње какве мелодије.

Јелена би се занела за њима, те би час удесила, па тихо певушила уз уздрхтале звуке, час би

пустила срцу на вољу, па би се слатко, слатко исплакала.

Али јој криво, што вечерас тога нема. Осећа ужасну празнину, па јој криво на цео свет.

Мало још потраја, па се пријатељи разиђоше. Испред учитељева стана зачу се у три пут.

— Лаку ноћ!

Јован и Бранко се одвојише. И оде сваки својим путем.

Јелена притвори капке на прозорима и увуче се унутра.

Нико је неје приметио, не само што се и сама за времена скрила, већ и пун сен округле багреме, једне од оних, што су засађене у реду пред поп-Стевином кућом, са свим сакрио од месечине, па поклопио цео прозор као по поруџбини.

Бранко прође поред прозора, уђе у двориште и оде у своју собу.

Из оне лепе куће с оне стране потока зачу се диван мушки тенор.

Јелена познаје тај глас.

Учитељ запевао Бранкову песму: „Гусле моје, овамо-те мало!“

Девојче од мах стаде опет на прозор.

— „Ој, пуно је и препуно среће!“ подвикну учитељ из свег срца, е, заиста ћеш му и поверовати, да му срце хоће већ да пукне од среће.

Јелена задрхта. Провирује нестрпеливо иза капака на прозору.

У томе умукну учитељев глас. Свећа се угаси, а иза она два прозора завлада мртви мрак.

Девојче се са свим дало на прозор, мислиш, полетеће.

На једаред зачује тихе кораке под прозором; али, рекао би, још већма чује, како јој јако и нагло бије рођено срце. Но ипак осети, да неко близу застане и куцну у капак.

Капак се диже. Испод њега провири најпре мала бела ручица; па са од мах за њом указа мила главица са црном пуном косом и у глави два гарава ока.

Учитељ се стискао уза зид под сен. Дохватио белу пружену ручицу, па је притискује на жедне своје усне.

Дрхће Јеленина рука, као да је тресе тролетница.

— Јелице, — шапће учитељ, — што дрхћеш?

Јелена не уме да одговори. Грло јој се стегло. Нема снаге да проговори; а не осећа се моћна ни толико, да узме своју руку на траг, нити да његову стисне, већ му је подала, па је он љуби и милује по милој вољи.

— Бојиш ли се мож'да кога? — опет учитељ.

Јелена једва промуцава:

— Од кад вас чекам.

— Душо, зар још „ви“?

Јелена се застиди.

— Не срди се; немој да се срдиш. Ја се увек забуним.

— Прелетио бих био; али нисам могао пре.

— Ја бих те чекала целу ноћ.

— Верујеш, да ћу доћи; је л'?

— Ниси никад слагао.

Кнежевић јој и опет узе обасинати ручицу пољупцима.

— Мати је допустила, да долазим на певање, — вели Јелена; — али ми је жестоко заповедила, да избегавам с тобом разговор.

— За што, душо?

— Не знам. Ја не разумем њено понашање. Али је страшно љута на тебе.

— Је си л' јој се исповедила? — пита је учитељ.

— Нисам. Не смем. Бојим се, забранила би ми са свим, да се и састанем с тобом... Да јој кажем, кад се вратимо из Карловаца са свечаности!

— Ја ћу јој сам рећи.

— Не, ни по што. Не, бар док је ту Бранко.

Учитељ се замисли.

— Шта мислиш? Ваљ'да ниси дошао амо, да мислиш?! Приповедај штогод, — вели му девојче љупко, па му привуче себи руку. — Кажи ми штогод!... штогод лепо, као што ти умеш.

— Он је од неко доба врло заћутао.

— Ко?

— Бранко.

— Па, он највише ћути. Само кад се препире о чему с чиком, онда видим, да уме и више коју рећи. Али увек Бранко има право.

— Да, да, Бранко има право, да Бог ме, — рече Кнежевић и трже руку.

— Шта је теби? — пита из ненада Јелена, па не пушта руке.

— Господа универзитетлије увек имају право, дакако! У триваест школа поцрпу они кашиком сву мудрост.

— И мати му даје за право.

— Е, онда за цело има право.

Јелена не примећује горки подсмех у учитељевим речима.

— Ја волим, кад се он с чиком пусти у разговор, — опет ће она — он је тако добар! Је ли да је Бранко добар?

— Врло добар.

— И мати га воли.

— Наравно, наравно. И ви, дакако, госпођице, примети Кнежевић и истрже своју руку.

Јелена хтеде да проговори, али јој заста нешто у грлу, па гледи само учитеља упитљивим погледом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Ви се заиста, госпођице, врло добро забављате, пребацује јој учитељ; — у вече са мнош, а дању с господином Бранком.

Девојче бризну у плач.

— Мати ми увек говори, како треба да сам пријатна с њим и искрена. Ја и не могу другаче ни с ким. А он и заслужује, да је човек с њим искрен. Па ја га и волим као брата. Ти си друго што. Боже мој, за што си на један пут таки?

Иза рогља се зачу певање.

Учитељ се трже.

— Збогом! Разговараћемо се.

Пође.

Јелена не чује песме или не ће да је чује.

— Милане!

Виче Кнежевића, а глас јој прекиде јецање.

Учитељ се не осврће.

— Миле! — задрхта опет њен глас по вечерњој тишини.

Нема одзива. Само види, како учитељ одмиче, и чује, како оштро корача . . .

Иза рогља се помоли неколико сеоских момака и девојака. Биле код крста на игранци. Па се враћају кући и певају:

„Кад је Бранко умир’о
Србадију заклињ’о:
Пренес’те ми кости моје
Стражилову моме, — еј!
Тамо има много птица,
Мојих песмарица,
Тамо има бела вила
Раширила крила, — еј!“

Стајић стао на прозор, па недахнимице слуша ту народну песму. Не узима на ум, како су жалосни ти стихови, како су непоетично казане ту мисли; само му мило, што види, да „народ зна за Бранка“.

да је и „народ осетио жељу Бранкову“. То вече ће му остати у најлепшем спомену из живота у Брајковцу . . .

*

Кад је Јован дошао кући, пође и Ната и Катица, да спавају.

Катица оде најпре, да још једаред разгледа по кући, је ли све у свом реду.

А Ната ушла у Даринчину собу. Надвирила се над Даринком и Зорком. Прекрстила их обоје изнад главе. И за тим опет на прстима изишла из собе . . .

У том је и Бранко легао. Почео био да чита. Наштао негде на орману пре неколико дана још неку стару књигу. Кад стресао с ње прашину и отворио је, а то „Живот и прикљученија Димитрија Обрадовића нареченога у калуђерству Доситеја: њим истим списат и издат.“

Како се обрадовао тој књизи! Још кад је ишао у прве гимназиске разреде, мати би, кад сврше своје школске задаће, искупила децу, што су били код ње у стану, па би поред народних песама и других ствари читали по нешто и из „Мезимца“ или из „Басана“ тога неумрлога мудраца српскога.

Ту књигу узео Бранко и вечерас да чита. Али, као обично, кадгод је, било телесно било душевно, уморан, вечерас тек више из навике, да нешто прочита, пре него што заспи.

Него вечерас му се не да да чита ни колико иначе у овакој прилици.

Пред очима му лебди лик Даринчин; а у свим жилама осећа све то јаче, што више о њој мисли, неку бујност, па му се час разлива као милоћа, час га диже, да некуд зар полети . . .

Мало за тим, па је цело село у сну.

(Наставиће се.)

ПРВИ КЊИЖЕВНИ ПЕСНИЦИ У СРПСКОГА НАРОДА.

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

ОД ДИМИТРИЈА РУВАРЦА.

Кад помислимо, каквих дивних народних песама има наш народ, од којих су многе постале пре XVIII. века, а какве су му опет јадне песме његових књижевних песника не само из XVIII., но и из XIX. века тако рећи све до Његоша и Бранка а и доцније, не можемо, а да се не запитамо: од куд та разлика и од куд да је у народним песама језик српски чист као злато, а у књижевничким нека смеса од славено-руско-српског језика?

Од куда? Отуда: што је народне песме сам народ почео да пева оним језиком, којим је и говорио, и онако, да их сваки Србин разумети може, а књи-

жевничке почели су певати они научени људи, који сами нису били Срби и који су држали за нешто просто певати оним језиком, којим српски народ говори.

Народне дакле песме поникле су у самом и из српскога народа, а књижевничке пресадили су и пренели туђински списатељи у нашу књижевност, на које се српски писци угледали, те и сами оним језиком, којим ти туђински списатељи певаше, почеше певати.

По данашњем знању наше историје књижевности, на овој страни од 1690. први је међу Србима био

књижевник песник Рус (Мало Рус) Манојло Козачински, ректор Карловачких (латинских) школа и учитељ реторике, који је 1731^{1/2}. године дошао из Русије за учитеља латинских школа у Карловце, на позив митрополита Вићентија Јовановића.

Доласком пак Руса Максима Суварова 1724. год. у Београд и добијањем из Русије 400 букварева Теофана Прокопијевића, а доцније 1726. 1727. и 1734. у Римнику прештампавањем, и 100 славенских граматика Мелетија Смотричкога, прештампане 1755. у Римнику, почео се уводити код Србаља славено-руски језик у школама, а из њих и у књижевност.

Од какве је грдне штете по развитак српске књижевности и народа било, што се није одмах започело српски писати, налазимо на то питање одговора у „Мезимцу“ Доситеја Обрадовића, који у глави I. „Јест ли полезно у простом дијалекту на шчампу што издавати?“, и ово рече: „Наш преизрјадни Терлајић, он прекрасно и пресладко славјански пише: он је у тому стилу наша пчела, и наш Ксенофонт. Али нека ми његова мила љубов опрости: то није за Србље сељане, за које смо ми дужни много старати се и трудити; зашто је у сваком народу сељана највише и преконајвише. Навластито од колике је ползе једному народу так с првог почетка, како му се начну давати књиге, нова поњатија и разумјенија, да му се дају оне, које су од најбољега вкуса и здравога разума! понеже с чим се нови суд најпре напоји, то у себи всегда содржава: и на здравом основију добро се зида“. (Стр. 43).

А мој покојни брат Коста 1863. рече у чланку „Значај дубровачке књижевности“: „А шта би било, да се њен (дубровачке књижевности) уплив није само на један део Далмације ограничио, него да је и у друге стране народа, па ма само међу угарске Србе пута си прокрио! Онда за цело не би у прошлом веку русизмима изнадеван црквено-славенски језик нашао у Србаља присталица; онда се не би код нас говорило, да је истом Доситије казао Србљима, да им српски писати ваља; онда се не би у повесници наше књижевности спомињао „славено-српски“ језик; онда не би било оне љуте борбе између Вука и противника му са правописа и чистоте српскога језика, што нам толико времена узде; и ми би били у духовном развијању далеко напреднији, корачали би живље за духом времена и у културном обзиру много би боље стајали, него што данас стојимо“. (Скупљени списи Косте Руварца, први део, стр. 469.).

Од Манојла Козачинског имамо сачувану у стиховима сачињену: „Трагедија, сирѣчь нехалнаа похвѣтъ ѿ смерти послѣднаго цара сервскаго Уроша патаго, и ѿ падениа сервскаго царства, соунена и произведена аѣг (1733.) года въ Карловцѣ сремскомѣ“,

коју је архимандрит Јован Рајић, ученик Козачинскога, пречистио, исправио и издао 1798. у Будиму.

У предговору или „Предувѣдомленіе“ за исту трагедију рече Рајић и ово: „Здѣ предлагаема Трагедіа, ѿ смерти Царя Сервскаго Уроша патаго и послѣднаго, и ѿ падениа Царства нѣхъ уготованиемъ Вѣканина нареуениаго Крала соунена была Г. Манзиломъ Козачинскимъ россияниномъ къ тое время Карловцѣнскихъ школъ Ректоромъ, и учителемъ Риторикѣ, и дѣйствително на Фелтрѣ ѿ учениковъ тѣхъ же школъ произведена въ Карловцѣ Сремскомъ 1733. года въ мѣсѣцѣ Ізвнѣ: аже ѿ тогѣ времени къ забвенію погребена остана до познѣйшихъ временъ нашихъ, тѣю азъ ещѣ въ юности моеи пренисакъ уастовратно увеселеніа ради прѣхитавашъ.“

Како је 1733. Козачински певао, навешћу овде пролог из трагедије цара Уроша, кога је он певао.

Исти гласи:

„Любовздренъ рѣша добро быти зело,
Еже мѣжеи прехвалныхъ восхваляти дѣло,
достойно, и праведно дѣл поздымъ кѣки
какѣ они пожна междѣ человекѣи
вѣдомѣ память вѣдетъ, и има нѣхъ славно
къ подражанію людемъ представитѣся авно.
Тѣхъ и мы умыслихомъ къ настоѣщемъ годѣ
кѣцы кѣхъ Царіе во Сервскомъ Народѣ
показати авственѣ: и какѣ скончѣса,
какѣ башѣ под Турки, и какѣ подѣса
подѣ милостивнѣшзю римскзю державѣ,
Еже до днѣсѣ смиреннѣо преклонѣетъ главѣ,
воспоманѣти тогѣмо: Вы извольте кѣтно
прешѣдѣша (сладко бо) и благопріѣтно
послѣзѣшати, а мы все вѣдемъ показати,
тоуію глаголемымъ хотите визѣшати.“

(Сіа рекѣ возвратисѣ).“

А како је Рајко војвода Маргити девојци започео пролог свој о српским војводама?

Ево како:

„Селе моја, Маргита ђевојко!
Немој клети војводу Рајка;
Шта ће коме учинити Рајко?
Шта ће себе, шта ли ће Срјему?
А шта ли ће у Срјему Турцима?
Докле бјеше војвода Мирко,
Бјеше тада много војвода
По нашијем редом градовима;
Па ме чекај, Маргита ђевојко,
Стани мало на камену слану,
Стани мало, да ти кажем право
Све војводе и градове редом.“

Каква разлика између Козачинскога и Рајкова пролога!

И српски песници не хтедоше се за више од сто година угледати на певање Рајково, но се угледаше на Козачинскога!

www.unil.me да је Козачинскога трагедија „Цар Урош“ тек 1798. штампана, то су њу неки његови ђаци преписивали, као што је и Рајић радио, и служила им за углед при састављању песама, што их доцније певаху.

Нема сумње, да Козачински, као професор реторике, осим те трагедије, није још и коју песму или оду спевао. Но од њега до данас не знамо ни за једну другу његову песму или оду, осим напоменуте трагедије.

(Свршиће се.)

О БАЈРОНОВОЈ СТОГОДИШЊИЦИ.

(1788.—1888.)

ОД МАРКА ЦАРА.

не 22. јануара ове године прославила је Велика Британија и с њом сав избражени свијет стогодишњицу рођења великог енглеског пјесника Лорда Бајрона.

Ово је други пут, у ово задњијех десетак година, да Европа на импозантан начин слави успомену Бајронову. Тим је потомство одало заслужену пошту првом пјеснику свога доба, и потпуно га ријешило лицемјернијех клевета, којима га освађаше сувремено људство.

На споменику, што је Бајрону год. 1881. подигао у Мисолунгу грчки народ, те којим хтједе да у мрамору овјековјечи свог великодушног заточника, урезане су ове просте али језгровите ријечи:

„Бајрону, *штитишћу слободе.*“

Тако је заиста. За остали културни свијет он остаје моћни и оригинални лирик »Дон Жуана«; за Грчку је он дарежљиви бранитељ њезине слободе. Сав свијет у њему штудује великог пјесника; Омирова постојбина штудује у њему великог проја.

Чудноват је заиста удес пекијех великана! Они се појаве на обзорје вјештине, и оставе за собом свијетла и дубока трага; по том вријеме прође, наступи нови земан и с њим нови идејали, нови умјетнички појмови, тако да нам се пјесници, које смо, тако рећи, до јуче обожавали и у звијезде ковали, чине данас блиједи и без живота, те нам изгледају као неки споменици упокојених времена. Бадава! то је судба, више мање, свију умјетника, ако се не зову Омир, Данте, Микеланђело, Шекспир, Гете.

У новије доба почимаше и Бајронова звијезда блијеђети.

И у истину природно је. Они умјетнички горостаси, што смо их горе набројили, припадају свијем временима и свијем народима, јер се у њима рефлектује људство; у Бајрону је, на против, оличена индивидуалност, његово ја. Он представља један моменат у резвоју човјечије свијести. Док се у његовом »Манфре-

ду« огледала свијест сувремена; док је његов сјетни романтизам налазио одзива у публици: дотле је пјесник дрмао јавнијем укусом, и бајронизам бијаше усвојена форма нове појезије. Али оно, што се оснива на индивидуалности, прелазно је; оно, што је створено за едно доба, стане опадати, кад наступи друго доба; и док Дантова и Шекспирова појезија путује кроз вјечност, каоно ти што је општељудско, Бајронова појезија траје по вијека; таман онлико, колико траје нараштај, чији је она одисај.

Умјетник остаје, али његове умјетности не стаје. Данашњи нараштај већ се слабо заноси за Бајроновијем умтворима. Нови, стварнији (а, на жалост, и врло себичнији) идејали замијенише његове бајне фантазије.

Него, срећом, ако је ловор пјесников малко потамнио, а оно се увијек једнако зелени ловор великог поборника за ослобођење људства, које робује. Један лист у Србији назва ту скоро Бајрона највећим пјесником слободе; и заиста тај му се назив најбоље пристоји Јуначнијег осветника погаженог људског достојанства, одличнијег борца против великашког и теократског зулума није мајка на свијету родила. »Моје је начело — вељаше он — сасвијем једноставно: мрзим све владавине, колико их год има.« (I have simplified my politics into an utter detestation of all existing governments.)

У то име пјесник »Чајлд Херолда« припада малко доједном народу. Земља, којој је можда најмање припадао, то је Енглеска, »хладна и магловита постојбина, — као што је он називаше, — гдје сам најприје очи растворио, али гдје их јамачно не ћу заклопити.«

Рекосмо, да Бајрон припада малко доједном народу; али он припада Италији највише. Он је ту земљу љубио још од дјетињства у својој фантазији; а и по својој ћуди и наклоности бијаше он више Италијанац, но Енглец.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Италију је он љубио са њеног благог поднебја, са њезине класичне старине, са њеног жарког сунашца и веселог живота. Ко се не сјећа у »Бепу« онијех заноснијех стихова?:

„... I like to see the sun set, sure he'll rise to - morrow,
Not through a misty morning twinkling weak as
A drunken man's dead eye in maudlin sorrow,
But with all heaven t' himself; that day will break as
Beauteous as cloudles, nor be forced to borrow,
That sort of farthing candlelight which fimmers
Where reeking London's smoky cald on simmers.“*)

Божанственом осмијеху италијанског неба треба захвалити за већи дио његовијех пјесничкијех умотвора, особито за »Дон Жуана«, његово најбоље дјело. С Италијом су скопчане најљепшије успомене на Бајронов живот; њојзи је пјесник посветио најљепши цвијет свога ума, а италијанскијем љепотицама најбољи дио себе самога.

Али је ипак најљепша страница његова жи-

*) „Ја волим гледати сунце гдје залази, кад сам увјерен, да ће сутрадан опет гранути, не блиједо и кроз маглу кад трепери, попут уташена ока каква пјанчине, што стење; ама сунце на широком небу, како дан не би принуђен био да увајмљује свјетлост од градекијех тењера, који почимљу тама издисати, кад чађави Лондон поставља на ватру свој гнусни казан.“

вота написана његовом смрћу; поред ове стране све остале ишчезавају.

И ту је опет Италија важну улогу играла, јер се млади лорд по примјеру италијанских карбонариста за грчкијем ослобођењем за- нио бјеше.

Испуњен божанственијем жаром родољубља и опчињен племенитијем идејалом славе, Херолдов пјесник не могаше да остане равнодушан према јуначкој борби, која се онда бијаше истом у Грчкој заподјела.

Они храбри борци вапијаху свога Тиртеја. Марко Бочарис, сулијски Леонидас, позва у помоћ Бајрона.

И Бајрон похита у Грецију; и жртвова свој живот јелинској слободи 19. априла 1824.

Бајрон човјек, са својијем страстима и својијем пороцима, умрбо је одавна; Бајрон умјетник, и ако још многа срца потреса, налази данас ријетко сљедбеника; али Бајрон заточник слободе, Бајрон, који пада за грчку слободу у Мисолунгу, такав Бајрон живи и дан данас, и живјеће, док се год буде што-вало узвишено човјекољубје, и док се год људи буду одушевљавали за најсветију од свију религија: за религију слободе!

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

И знаш ли ти, Србине и српски сине, какав су суд изrekli о тој Пантиној расправи одређени од књижевног одбора оцењивачи исте расправе? Ако не знаш а ти узми 142. и 143. књигу Летописа М. С. и у првој прочитај 128. а у другој 146. и 147. страну, пак ћеш знати, шта се рекло за куријозну ту Пантину расправу — и даље ћеш још сазнати, каква је одлука на основу последње оцене донешена од стране књижевнога одбора дне 24. априла под бр. 47. г. 1884., и да та одлука гласи: „не прима се споменути чланак (то јест студија г. Панте о Константину Тиху) за Летопис.“ Студија та Пантина није се дакле г. 1884. примила за „Летопис“, већ је враћена писцу и лежала је у чекмећету Пантином све до 13. дец. 1887. год. Била је недеља и у 11 сах. држаће се свечана седница нове академије, у којој је именовани академик г. Панта имао бити проглашен за правога академика. По сахата преко десет већ је ту — а нове какве студије нема г. Панта, да ју чита о својој слави и прослави — куд ће шта ће г. Панта, и убоги ђаво сети се

оне своје несретне, од Матице Српске за Летопис непримљене и ненаграђене студије о Константину Тиху, коју је у чекмећету прашина понала била, те ти мој Панта, убоги ђаво, потегни оне плаве полутабаке из чекмећета, и г. Панта, у себи и по себи убоги ђаво, носећи главу високо с оним познатим плавим полутабацама под пазухом, дође у дворану, спусти се на седало и — та ено ти, Србине и српски сине, „Радикала“ број 36. од г. 1887. на прочитај извештај о тој седници, из којег ћеш дознати, да је г. Панта у читаној на миг г. Чедомиља студији доказивао, „да је Константин Теша онај исти Владислав, син Стевана Првовенчаног, кога су с престола српскога збацили, и који је за тим, отишав у Бугарску, постао бугарским владоцем.“ И премда је та Пантина теза тако луда, да луђе тезе нит је ко поставио, нит ће скоро поставити; и премда је г. Панта за укрепљење те од беса постављене тезе навео тако ништаве доказе, да се ништавији ни замислити не могу; и премда се мислило, да ће се г. заступнику председника академије и осталим гото-

вим и неготовим академицима Београдским преврнути утроба слушајући читање „слављеника“ г. Панте, или да ће их бар румен полити и од стида образ од образа зажарити; опет зато г. заменик председника, г. Чедомиљ Мијатовић, који се по пропису спремио био, да хвали и похваљује „слављеника“, ником не пониче, већ стаде „похваљивати и уздизати ту студију и расправу г. Панте“ — па и сам г. Панта, што је још веће чудо, одржа се и слушајући ту хвалу и похвалу Чедину, а знајући и познавајући своју ништавост у опште и своје поменуте и за невољу читане студије на по се, одржао се на погама и није од стида и срамоте пропао у земљу!

Тешко ти је, видим, да ти је тешко на срцу, Србине брата и српски сине! Но стегни срце, поцрвени ти место г. Чеде и његових другова, и немој им ни довикнути: „на што бога вам, цела та комедија с проглашавањем именованих академика у свечаним седницама, кад један Панта може да постане прави академик, и то на основу студије о Константину Тиху, цару бугарскоме, који је пре био српски краљ, краљ Владислав!“

Фатално је било то, што је г. Чеда Мијатовић морао да замене председника академије при проглашавању Панте за академика — онај исти г. Чедомиљ, који је такође проглашен за академика на основу студије „Госпођа Јелена, кћи кнеза Лазара“ или као што лепше звучи, кад г. Чеда успијајући произнесе: „La magnifica donna Helena“, с којом нам је Чеда тај већ толико пута и пре те седнице набијао уши.

А најпосле, кад се г. Мијатовићу покрај свеколиког његовог богатог фонда знања и умења није дало, да изиђе с чим новим на среду и да нас задиви, већ је опет морао варирати ону стару и отрцану тему о Јелени Ђурђа Срацимировића, шта се могло од оног убогог ђавола и Бугарина Панте друго очекивати, већ да ће опет и још једном покушати срећу с несретним својим Константином Тихом, царем бугарским!

А што „Одјек“ у свом реферату о другој свечаној седници српске краљевске академије помиње „*несрпски акценат*“ српског академика г. Мијатовића, и што још радикалнији „Радикал“ у свом реферату о слави Пантиној рече, „да се при читању расправе Пантине приметила *јака оскудица у знању српскога језика*“, то се на те узгредне и пакосне примедбе тих зловника и завидљиваца не треба много обзирати и то тим мање, што се од „Цинцара и Бугара“ не може праведно ни захтевати, да у говору мало не заносе и да чисто *српски* пишу и говоре. Поменути „Радикал“ и то је у свом извештају истакао, како је г. Панта у читаној својој

студији поменуо и сиромака Акрополиту, „министра магарца, кога је његов цар (византијски) добро измлатао, па га даље у служби оставио“ — и да је то батинање онога „министра магарца“ г. Панта што очигледније узвицима представио.“ Прилика би била и врло би се лепо дала повући паралела између онога батинаног Пантиног „министра магарца“ и најновијег проглашеног академика, но ја нећу да се „ползујем“ том згодном приликом; једно за то не, што то није нужно, а друго и поглавито за то нећу, што је проглашење оно „свршен чин“ те се одјак мора рачунати и с тим свршеним чином.

Приликом овом морам још нешто споменути, али и само споменути, само да се зна, какав је признателан човек тај Београдски г. Панта.

Ја сам г. 1880. пустио у свет расправицу „*Toihos-Tohu*“ (в. Гл. XLIX. 13.—17.) Поводом те расправе написао је пријатељ мој, г. Иван Павловић, тада у Паризу, читаву расправу: „Три Немањина потомка“ и поднео је расправу ту, — у којој побија моју хипотезу: „*Toihos-Tohu*“ и поставља своју хипотезу: да је Константин Тих, цар бугарски, био пети син Стефана Првовенчаног краља, а Анебертов „*Tohu*“ да је Растко, потоњи св. Сава — год. 1882. српском ученом друштву за „Гласник.“ Расправа та Павловићева дана је на оцену г. Панте, коју је овај поднео 29. маја 1883. (в. Гл. књ. 59. стр. 125.) у којој на послетку вели г. Панта:

„И тако: Првовенчани није имао петог сина.

„Растко није *Tohu*;

„Калојан није Деша или Теша.

„Према овоме нека одбор реши, хоће ли се ова расправа г. Ивана Павловића штампати у Гласнику.“

И да је било на Пантину, расправа се та Павловићева не би примила у Гласник, но како је други оцењивач био другог мишљења, то је расправа та штампана у 57. књизи Гласника стр. 149.—178.

Но шта је међу тим, то јест од год. 1882. до 29. маја 1883. још радио г. Панта? Панта, прочитавши дану му на оцену поменуту расправу Павловићеву, седне, те и он напише расправу „Константин, син Тихов“ и знате ли, куд или коме је послао г. Панта ту своју расправу? Отворите књигу 140. Летописа и читаћете на стр. 131. под бројем 83. ово: „Панта Срећковић у Београду дописом од 3. априла 1883. шаље за Летопис своју расправу „Константин, син Тихов“ с том напоменом, да је том својом расправом најприродније објаснио историју српско-бугарску у XIII. веку. Уједно моли, да му се награда за тај чланак одреди.“ Ја сам био за то, да се та куријозна Пантина расправа печата у Летопису па и сходна награда одреди, али ригорозни М. А. Јовановић рече: „како расправа та не носи облик

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

научне расправе већ дилетантске работе, то је ја не могу препоручити књижевном одбору, да је у своме „Летопису“ штампа, по чему и свака награда отпада“, те књижевни одбор усвоји овај други предлог и на основу тога предлога донесе познату и већ горе поменућу одлуку своју. И од то доба је г. Панта коначно омрзнуо на „Швабе“, а нарочито на мене и на М. А. Јовановића, но опет је више на мене него на овога капутана. И који је ђаво терао г. Панту, да шаље своју робу овамо преко и да овде тражи награде за ту своју работу! Не знате ви, господо српска, какав је и колики је спекулант тај г. Панта! Он је мислио, да ће књижевни одбор обертруке и једва дочекати тог његовог Константина, сина Тихова, и одмах му послати звучну награду за чланак. Но није то главно и није због награде послао тај чланак г. Панта чак овамо преко, већ је г. Панти тада било до тога стало, да се његов „Константин, син Тихов, печата у једној од књига Летописа за г. 1883., то јест пре, него што Павловићева „Три потомка Немањина“ угледају света у Београдском Гласнику, без које расправе Павловићеве не би ни постала била расправа Пантина „Константин, син Тихов“ Панта је дакле држећи у левој руци дану му на оцѣну расправу Павловићеву, написао великачку расправу о Константину Тиху, по своме начину, а наиме уврстио је и у ту своју ра-

справу монолоз истог негдашњег бугарског цара, Константина Тиховог, то јест принудио је својим начином тога бугарског цара, да устане из гроба, и да открије и каже Панти, ко је и којег је рода он, Константин Асен, а наиме да му каже, да је он српски краљ Владислав и да се од невоље претворио у бугарског цара Константина.

И та дугачка, врло дугачка и јако ђабласта расправа Пантина била пре готова, него ли оцена Пантина на поменућу расправу Павловићеву, коју је, пишући своју расправу, држао у левој реци, јер прва је с дописом од 3. априла 1883. послана у Н. Сад а оцена је датирана 29. маја те исте 1883. године. И сад кажи, или боље, не мораш казати и изрећи, но суди само у себи, Србине и српски сине: какав је поштењак тај скромни Београдски књижевник и „славни српски историк“, та тај Панта Срећковић! Тако је он радио и испомагао се и од пре то с Филаретом Черниговским то с Васиљевским. „Мало ради, мало кради“ или још боље: „мање ради, више кради“, па ипак можеш постати славан и бити „славни српски историк“, као што рече неки дан, неком приликом г. Чедомил Мијатовић у Београду. Но нека, нек је славан г. Панта, опет је он покрај све те славе и прославе endlich und schliesslich књижевни — како да кажем а да не увредим — та књижевни паразит!

(Наставиће се.)

К О В Ч Е Ж И Њ

ПИСМА УРЕДНИКУ.

Поштовани г. уреднице!

Немам обичаја, да се упуштам у књижевне задевице, нарочито кад имам посла са људима незналицама, са полетарцима на књижевном пољу и с таквим индивидуима, који навалице изврћу речи, изопачавају истину.

Од тог свога начела хоћу у овај пар да одступим: не могу да прећем мјком ону назови-критику, што је у 4 броју „Јавора“ о. г. изишла против пете свеске дела из Кољевићеве задужбине, које сам делце ја написао.

Нећу да истракујем личне побуде, које су подетакле г. Симеона Кончара, да сада, након две године, пошто је то моје делце угледало света, изрече о њему тако неповољан суд. То не спада на велику публику, а кад бих ја изнео те побуде, не верујем, да би оне моме „критичару“ служиле на част.

Остављам их на страну и прелазим на саму ствар.

„Критичар“ наводећи један одељак из тога делца, наиме о Песталоцију, где је реч, да и човек обична дара може далеко да дотера личним својим врлинама, тврди, да није истина оно, што сам ја у своме делцу казао о поменутом немачком педагогу.

Не налазим за вредно, да изнесем све речи, којима мој

„критичар“ — буди мимогред речено — врло конфузано и сплетено хоће и да докаже то своје тврђење. Г. Кончар је заиста наиван. Мисли ли он, да сам ја податке о Песталоцију исисао из својих прстију, као што је он ту своју надри-критику саградио на ваздушној основи?! Ја сам потребно градиво о Песталоцију црпао из чувенога дела Самуила Смајлса: „Self-help“ with illustrations of character and conduct, а Смајлсово име биће свакако познатије у великом свету од новог „критичара“ и усрећитеља наше књижевности г. Симеона Кончара. Дела Смајлсова: Self-help, Dutes, Character и друга преведена су готово на све европске језике и мени није познато, а пратим доста и стране књижевности, да је објективна и равложна критика — социјалисте се дабогме из начела не слажу с тим делима — нашла, да Смајлс није верно изнео живот и значај тог немачкога педагога.

Не знам поуздано, да л Смајлс још живи. Али ако је он још у животу, зацело ће га врло немило дирнути и загорчати му последње дане, кад разабере, да је г. Симеон Кончар, изрекав посредно тако неповољан суд о поменутом његовом делу, из кога сам ја увео податке о Песталоцију, уздрмао досадашњу му књижевничку репутацију!...

Ми Срби смо народ доиста хуђе среће. Није доста, да у опште стојимо тако зло на јавном пољу свога живота и

рада, на ком се башкаре и многе непозване делије, већ се то зло улегло и у нашу књижевност, у којој на грдну њену штету аулумћаре и башибозуче и такве стихије, којима на том пољу баш нема места.

У нас ћете наћи не мален број млађих људи, који нису ништа учили, или нису довршили започетих студија, или се у опште нису озбиљно занимали науком, па ипак хоће да су паметнији и ученији од људи, који су редовно свршили своје студије и годинама раде на пољу књижевности и науке. То је жалосна, прежалосна појава, тим више, што ћемо је заман тражити у других народа.

Да би се уверили о спреми г. Симеона Кончара, да као критичар ради на књижевноме пољу, биће довољно, да из његове „критике“ изнесемо само ова места:

Што се у првоме реду тиче његове доследности, доста је да поменемо, да он, пошто је испресказао на сву меру партију мога делца о Песталоцију, па још додао, да и остали примери нису много бољи — међер је мој критичар учена глава, кад све то тако зна! *Omnis Minervae homo!* — ипак на крају каже, да је то делце к р а с н о.

У опште је аргументација мога „критичара“ скроз плитка и конфузна. На два места употребљује он реч каламбур са свим погрешно, не знајући јој правога значења. За Песталоцију вели, да је највећи човек — *risum teneatis!* — свијух (yx!) векова!!! (*ipsissima verba*).

Читајући те и тима сличне апсурдности мога „критичара“, зар да не применим на њ цуним правом речи оне из времена некадашњих наших омладинских скупштина: „Ја нисам аргумент, а нисам ни документ, струке наше по површности и обстојателства, што се воде у Кикинди и Башахиду по дужности.“

Ви, г. Симеоне Кончару, можете се слободно руковати са оним сељаком омладинцем, који гледајући, како браћа његова говоре на збору, један лепше и китњасте је од другога, не хтеде ни сам заостати иза њих, те уставши отпоче свој говор поменутих речима, али му збор не даде, да он тако учено и заврши свој говор, како га учено беше и започео!...

Књижевности вашој на штету су навластито оне стихије, које у пустој својој уображености, да што знају, не-смислено се размећу, граде се књижевницима и критичарима, а овамо су тек кроз плот завирнули у царство науке, у које се улази цигло многогодишњим систематским радом и великим трудом и муком. За такова лица вреде оне речи Цицеронове: „*Primoribus labris gustarunt rem.*“

Такове господичиће ваљало би радикално лечити од те њихове уображености, а то би само користило нашој књижевности.

То би била у првом реду дужност уредника наших листова, који би тим лоним јачким ексерцицијама, место што их тако олако, а на бруку наше књижевности, пуштају у јавност, требали да дају место, које оне и заслужују, бацајући их у кошар, где ће их покривати копрена вечитога заборава. Ви, г. уредниче, чините савесно ту дужност, а то вашем листу служи на част. Да ли се пак то исто може рећи и о свима осталим уредницима наших листова и листића?

Такове индивидуе, који хоће да су књижевници и критичари, а без икакве квалификације, ваља упућивати, да пре него се појаве на књижевноме пољу, озбиљно уче годинама уче, а последак тому биће за њих спасован: место мнимог знања стећи ће они праве науке, а, што вреди још више, постаће — скромнији.

Г. Симеон Кончар изгледа заиста смешан, кад, „критикујући“ моје делце, удара у тон поучавања! Хвала вам, г. Кончару, на поуци, ал је ја од вас не требам!

Али шта да речемо о г. „критичару“, кад он, нападајући то моје делце, које су, пре него је угледало света, помњиво проучили гг. др. Борђе Натошевић и Светозар Савковић, и нашли, да је оно добро у сваком погледу, кад велим, г. Симеон Кончар ипак хоће да је врснији и „меродавнији“ од та два призната наша књижевника?! Вредно би било давашњој нашој књижевној мизерији посветити нарочиту студију са моралне стране. То би нам дало слику тако немилу, да би морало ожалостити до дна душе сваког правог пријатеља народне нам будућности

Ил зар није тако?

Примите, г. уредниче, искрени израз мога поштовања.

Др. Ђ. Дера.

Господине уредниче!

У 12. бр. „Нашег доба“ од ове године има нешто о српском сликару Арси Теодоровићу, као доцуна ономе, што је о истом сликару било речено у 4. бр. „Јавора“ 1888. Ради исправка толико ми је рећи, да у „Српском Летопису“ за год. 1826., у другој честици, што је издала „Матица Српска“, на стр. 190. штампане су „жалосне вџети“, т. ј. како „за кратко време изгубисмо смртну много отлични Сербали“, па у томе низу на последњем месту стоји наштампано ово:

„Благор. Г. Арсениј Теодоровичъ, искусный живописецъ † 13. февр. 1826.“

Свакојако држим, да ће ово бити најпоузданији податак, кад је умрло срп. сликар Арса Теодоровић.

Ваш

и проф. Андрија М. Матић,
библиотекар у срп. вел. гимназији.

Г Л А С Н И К.

(Пети свечани скуп срп. кр. академије у Београду) био је на Сретење (2. фебр.). Ту је за академика проглашен и у сва академичка права уведен Милан Ђ. Милићевић. Ни овај пут нису били у скупу сви академици, али, како кажу Београдски листови, било их је опет више него до сад. Председника, још увек оболелога дра Ј. Панчића, заступао је и сад Чедо Мијатовић. Нови академик, врло поштовани сарадник и нашега листа, М. Ђ. Милићевић, читао је своју расправу: „О постанку и развићу народне наше библиотеке“. Том темом осветлио је академик многи кутић и тековину младе Србије, а нарочито је истакао, како по чл. 7. закона о академији придата њој и библиотека с музејем, те као библиотекар сматра за дужност, да председнику академији да извештај о заводу, којим управља.

(Годишњи састанак одбора Чушћеве задужбине) био је 31. јануара, на дан смрти задужбонареве, у Београду. На седници су били: председник М. Ђ. Милићевић и чланови: Ч. Мијатовић, Ст. Бошковић, Св. Вуловић, Сава Сретенковић и Ж. П. Симић. — I. Председник јави, да Х. кв. Годишњице није изашла до сад, јер, при свем старању, није могла бити готова, што није било довољно чланака. II. Из извештаја о књижевном раду видимо, да су у одборским седницама од 1887. (6. маја) до данас читани и за „Годишњицу“ примљени ови радови: 1. „Вукан, најстарији син Стевана Немање и Вукановићи“, и 2. „Мирослав, брат Сте-

вана Немање, великог жупана српског“, од арх. И. Руварца; 3. „Турско и хришћанско рачунање година“, од писца историје Београда; 4. „Одломци из историје Београда“; 5. „Ратовање Херцега Стјепана с Дубровчанима од 1451—1454.“, од Јуб. Јовановића; 6. „Поменик знаменитих људи у српскога народа повјега доба“, од М. Ђ. Милићевића. (Одлучено, да се плати штампа и повез за 1500 примерака. Књиге ове изашла је прва свеска, и штампа се даље.) А 7. реферат дра Николе Кретића о чланку: „Јустинијанови закони и старо српско право“ од Веснића, враћен је писцу. III. На хонораре је издато 1386 динара, остало неутрошено 414, од прошле године остало 820-32; свега у готовом има 1234-32 дин. Стални капитал је 72000 динара, у сребрама 120 фор. IV. Одаје се пошта умрлом члану Ђ. Малетићу. V. Прима се за „Годишњицу“ Јуб. Ковачевића: „Знамените срп. властееске породице средњег века.“ VI. Решено дати Бечком семинару за слов. филологију, на молбу, све „Годишњице“. VII. За председника и опет би изабран М. Ђ. Милићевић, за деловођу и благјеника Жив. П. Симић.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Сомбору.) 10. јануара о. г. отпочела је дружина српског народног позоришта и њих приказу у Сомбору. Приказан је био тог дана Гернеров „Нови племић“ у посрби Лазе Телечког. После тога су до 7. о. м. приказани били редом ови комади: „Завањана браћа“, „Свекрва“, „Маркова сабља“, „Црна пега“, „Циганин“, „Марија Стјуартова“, „Библиотекар“, „Убојица“, „Четир милијона рубља“, „Карло XII. на острву Рујану“, „Мехурићи“, „Сеоска лол“, „Мој цеп“, „Господар ковница“, „Звонар богородичине цркве.“ Као што се види, за пун месец дана није репертоар привољен ничим, а то свакако за то, што су седам од наведених комада за Сомбор сасвим нови а два скоро као нова, јер нису онде приказана већ више од добрих десет година. Сад нам је стигао из Сомбора глас, да је 11. о. м. прешла преко позорнице изворна новина, шаљива игра у три чина под насловом „Љубав и х измирла“. Писац је новом том комаду омиљени глумац М. К. Димитријевић. Извештени смо, да је новина постигла потпун успех те је писац био и изазван.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Тристогодишњица Ивана Гундулића покренула је и у нас живље занимање с дубровачком књижевношћу, као да хоће да се покаје тристогодишњи наш немар према том дивном споменику старе просвете једнога дела нашега народа. Јавили смо већ, да ће изаћи највећи сиве у нашој књижевности, „Осман“, ћирицом прештампан, под редакцијом Јована Бошковића, а у књижари Земунскога књижара Јове Карамата. Можемо, ево, јавити, да ће до мало времена књижара браће М. Поповића издати Гундулићеву драму „Дубравку“ с потребним предговором, коментарем и речником. Судимо, да ће нам оба та издања добро доћи.

— Свима, који се тако живо интересују за „Бранич српскога језика“, што га наш врли сарадник Јован Живановић нише у нашем листу, биће за цело мило, да им јавимо, е ће тај корисни рад изаћи скоро отштампан у засебну књигу, а допуњен још неким чланцима о језику српском. Издања се прихватила књижара браће М. Поповића.

— Иста књижара штампа већ и другу књигу „На селу и прелу“ од П. Адамова.

С М Е С И Ц Е.

(Славне жене на самрти.) З. Лисила Демуленивица. Та је жена била једна од најчистијих и најтужнијих појава у француској револуцији. Била је мила љуба Камилу Демулени, кога су не баш са свим на неправди назвали дериштетом слободе, јер је са мал те не деранском халакастошћу и свим несташауцима, али уједно и свим илузијама и сновима млада ђакеле јурило у бес и вијор општега покрета. Carlyle вели за Камилу Демулени: „Било је то момче ванредно вешто и окретно, досетљиво и велик лакрдијаш. Међу милијонима глава његова је била најбистрија. Ма како се о њему мислило, ма колико му будлаштина, лудорија и дела усејане главе и пребаживали, ипак ће га човек морати мало и волети, тог лакоумног, отвореног младог човека, што је и сред ужаса и на губилишту још сачувао осмејак Градија.“ Родио се у Прованси а био је у школи друг Робпијеру. Кад је у Паризу постао адвокат и млад се оженио, живио је са љубом својом као две грлице. Певало се, љубило се, шетало се и брале се руже — ето, то је био дневни ред тог срећнога пара, све док није букнула револуција. Дах њезин занео је Демулени те се у његову духу пробудили велики догађаји старих времена, што их је некад с одушевљењем читао и попримио. У глави му Циципијон и Марије, на језику Цицерон и Димостев, тако је први, пре свију осталих револуционараца, по улицама стао беседити. Кад се 12. јулија 1789. у Паризу дознало, да је Некер изашао из министарства, екаче Камилу закарених образа на сто један у башти palais royal'a; коса му све лети, у свакој руци држи по један пиштољ па громко као лав грми узбурканој светини: Браћо, зар да се дамо да нас убијају као зечеве или да нас као јагањчад воде на кланицу? Куцнуо је час, да се пренемо? За француски народ има само још једна парола: на оружје! Сав Париз, сва Француска нека се од једног краја до другога нагло као вијор сложи у тај једини клик: на оружје! Па кад се светиња после тих речи око њега слегла па га стала грлити, љубити и хвалама обасипати, молећи га, да јој буде вођа и словослов, он сав одушевљен откине зелен лист са најближега кестенова дрвета, задене га за шешир и учини га обележјем слободе. Тим се обележјем светиња окити па стане јурити по улицама дерући се и певајући. То је био увод у револуцију. Јуриш на бастиљу било је прво њено крваво дело. Од то је доба Камилу Демулени њен поборник и панегирик. По засебним свешчицама и по свом сопственом листу под натписом „Револуције у Француској и Брабанду“ почео је учити и ширити идеје њене. Његови су саставци написани заносним стилем, час озбиљно, час саркастично, каткад са толико бујна жара, да изгледају као песме, а каткад опет тако без облика и сирово, да су права ројтанска недоношчад. Најпре је обожавано свога друга Робпијера, али је после све мало по мало прелазио Дантону, јер га је дух и величина Дантонова више примамљивала, него сувопарна и лицемерна нарав Робпијерева. С тога је пад Дантонов био и његов, јер је Робпијер, кад је видио, да не може више сигурно рачунати на Демулени, жртвовао га његовим противницима те крштених руку гледао, како га онтужише, осудише и погубише. Отргнут из халабуке прозовитога крвничарења те бачен у самођу и тишину тавнице, разбира се Камилу од дивљега ђора политичнога па се враћа чистим и слатким чувствима своје љубави. Међу њаме и љубом његовом приметне се дописка, пуна тако топлих осећаја, пуна тако дубоких мисли и нежних примедба, да је Срепет с разлогом смео рећи, „да су то најдивнији листићи, што осталоше за крвничком владом.“

Тужба лице на силу растављена мужа и жене тако су кадре ганути, тако проистичу са дна душе, у тако убедљивим цртама носе на себи жиг верности и оданости, да их човек ни данас не може читати а да се не заплаче. „Нема једнога тренутка“, пише он једном приликом, „кад те ја у духу пред собом не видим, кад те хиљаду пута не загрлим и драге твоје очи жарким пољупцима не обасем. Па кад онда зграбим за решетке на прозору тавнице своје, што не може да се обистини сан мој, ма да знам, да си ми близу, тада плачем и уздишем и вапијем: Лисила! Лисила! Ој, драга моја Лисила, где ли си ми? Где си наслонила главу, што је у милошти падала ми на груди, кадгод сам долазио кући? Где ли су руке твоје, што си их онако чврето обвијала око мене, где су твоја уста, твој врат, твоје лепе мале ножице? Јуче је још све то било моје а данас сам саморан, јадап, изгубљен, пропао! Од како сам тебе морао оставити, осећам, да је моја душа у твојој и да ми је излетела из тела, још пре но што је самртни удар десио.“ На другом месту вели: „Љубљена моја Лисила, вратио сам се у времена прве наше љубави, кад ме се ништа није тицало, до само оно, што од тебе дође. Јуче, кад ми се грађанин, који ти је донео моје писмо, вратио, рекао сам му, што сам негда говорио добром абе-у, кад ми је од тебе долазио: „Ти си ју видио, ти си видио Лисилу?“ па сам га гледао, гледао му одело, лице, косу, као да ту још мора бити нечега од твога бића, твојих речи и погледа.“ У последњем свом недовршеном писму пише: „Еј, како ли смо некад били срећни! Какви ли су тренутци најчистије, најнебескије радости били то, кад си твоју милу, лепу руку, за којом сам ја тако дуго и тако жудно чекао, једва једаред метнула у моју, кад су сузе радости и највећег блаженства обојима нам у црквици Сен-Силвеса потекле. Робпијер, који ме је онда пред олтар пратио, прати ме сад — камо, благи боже, камо? Еј, јадна моја љубо, он, који познаје моју невиност и мој републиканизам, као и ти, који ме је називао Лафонтеном револуције, он сад превлачи вео смрти преко моје главе, пред моју душу, пред поглед мој, па ми не да, да те видим, тебе, моје срце, мој живот, моју децу, моју својгу и пријатеље! Ој, за кога сам се, за какву сам се обману борио! Зарад републике одрекао сам се пријатељства, љубави. Отворено сам и поштено рекао, шта мислим, а у награду за то оптужују ме, да сам склопио заверу против отаџбине, па ми ево хоће да скину главу с рамена! Каква ли су чудовишта ти људи, који се хвале, да су неподмитљиви и узорити!“ — А Лисила, шта је радила сирота Лисила? Исто му је тако одговарала а и у њену је срцу било пуно оданости, пуно љубави, пуно туге, пуно ужаса — достојна је била војна свога и потпуно је заслуживала његово поштовање и његову приврженост. Била је још здраво млада, кад се о њу оптимали и просили је. Међу њеним се артијама нашло тма бојка нежних љубавних изјава на чак и стихова, које ентузијастично

славе њену умилност, лепоту њену и љубазност. Но најдивнија су њена писма. Камилу је писала једаред, куд и камо раније, но што се увели: „Ти, који ми живиш у срцу моме и кога ја при свем том једва смем да љубим или коме бар нисам кадра да признам љубав своју, ти, ти велиш за ме, да немам осећања!... Еј, свирени човече! Да ли ме можда пресуђујеш по свом рођеном срцу па да ли би се ово срце икада могло приљубити бићу без осећања... Па добро, да, ја волијем да патим и да ме ти заборавиш! Диви се мојој храбрости Које од нас двоје пати највећа? Ја сама себи не смем да признам, шта сам теби, усиљавам се, да од себе то скријем. И ти патим, велиш. Али ја патим неискано више. Твој ми лик непрестано лебди пред душом; ни за час да ме остави. Ја се трудим, да пронађем на теби мане, које би ми дале повода, да бежим од тебе и да те мрвим; па и нађем ја таквих манâ, али те ипак љубим и то још, ако може бити, тим више!...“ У истом писму наводи ову песму:

Питате ме кол'ко пути —
Нисам хтела рећи шта је?
После ћете све већ чути,
Док се дозна — љубила је.

Шта ми живот мој дарова,
Какву срећу, какве ваје —
Каже кратка речца ова:
Ох, несретна — љубила је.

И кад умрем, одем тамо,
Од куд натраг бог не даје,
На гроб желим кратко само:
Ова овде — љубила је.

Писала је тако мужу свом и у тавницу, прижељкивање славујево на поду губилишта. Али се она тиме није задовољила. Клекла је пред Робпијера, навалила је на Сен-Жиста — све узаман; требало је да падне сиротан Камилу, па и пао је. Лисила, сва ван себе, викала је по улицама, колико је грло донеси: „Живио краљ!“ Оптужише је онда, да је ројалискиња па и њу послаше на губилиште. Кад је са гомилом других осуђеника стала под гилотину, почела се гурати, да прва дође до џелата. „Који ти је бес, грађанко?“ осече се овај на њу. „Чезња“, одврати Лисила. „Жури се за својим мужем. Он је напред отишао па ме чека.“ „Преду!“ промрља џелат па је одгурне натраг. Али се она опет протури до њега а лицем га је немо молила, те он најпосле попусти и даде јој знак. „Кад вам се баш тако жури“, прогунђа, „а ви хајдете, марим ја!“ Она на то полети до гилотине. „Ево ме, Камилу! Осећам, како се твоја душа стана са мојом. Још један часак, па ће се стопити за навек!“ Тако је свршила Лисила Демуленовица 19. априла 1794., на четрнаест дана после свог мужа.

САДРЖАЈ: Јемац. Приповетка из паланачког живота у Србији. Написао Илија И. Вукићевић. — На сугону. Песма Јосипа Берсе. — Дух времена сад је таки! VII. — Први књижевни песници у српскога народа. Прилог историји српске књижевности. Од Димитрија Руварца. — О Бајрововој стогодишњици. (1788. 1888.) Од Марка Цара. — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Ковчежић. Писма уреднику. — Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне белешке. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табакју. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожика у Београду.